

ԾԱՂԻԿ Կը հրատարակուի Շաբաթ օրերը և տարին 50 թիւ:

Բաժանորդագրին ԿԱՆՏՈՒՆԻ Թուրքիոյ համար տարեկան 50 դրշ, Ռուսիոյ համար 5 ռուբլի, ուրիշ երկիրներու համար 12 Ֆր. — Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն եւս կ'ընդունուի:

Գաւառներէն դրամի տեղ Օսմանեան նաւակազորով եւս կ'ընդունուի:

Միայն երեք թիւ ապառիկ կը զրկուի. այնուհետեւ բաժանորդագրին չը վճարողը կը դադարի թերթ ընդունելէ:

Ծանուցման տողը 3 զուրուշ:

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Պ Ի Ր

ԾԱՂԻԿԻ վերաբերեալ ամէն գործի համար դիմել
Սու Տնօրէն-Հրատարակիչ
ՅՈՎՆԱՆ Պ. ՓԱԼԱԿԱՇԻԱՆ
Պոլիս, Պաշէ-Կապու, Շէիք-ուլ-Իսլամ Խանե
درعليه ده بغچه قوسنده شيخ الاسلام خاند
«زاغيك» غزنسى مديرى بالا قاشيان حووان
S'adresser à
HOVNAN PALACACHIAN
Directeur du journal arménien « Dzaghiik »,
Bahtché-Kapou, Chéikh-ul-Islam Han
CONSTANTINOPLE

40 Փարա

Ազգային, Բաղաժական եւ Գրական

40 Փարա

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — Գ. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 30

Շ Ա Ր Ա

7 0 9 0 5 0 0 1893

ԽՍՐԱՍԳՐԱՊՈՅ Ս. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Ս Ը Չ Ա Ն

Հայ լրագիրք պանծանօք հռչակեցին յաղթանակը Սըչան Օննիկի որ իւր մրցակից Եւրոպացին ընկճեց՝ անցեալ շաբթու՝ 100 անգամ արշաւասոյր կատարելով Թէփէ-պաշիի պարտիզին շրջանը:

Մեր ընթերցողներէն չատեր կը յիշեն թէ տարիներ յառաջ աշխարհահռչակ Պրանսացի ըմբիշ մը մայրաքաղաքիս մէջ միայն գտաւ իւր արժանաւոր վարպետը. Սերաստացի Սիմոն իւր բնական ուժով յաղթեց այդ մեծանուն ըմբիշին. արուեստին անտեղեակ հէզ Սերաստացին բաւական համարած էր բռնել իւր ոստին և ակնթարգի մէջ օդը հանելով՝ գետնի վրայ պառկեցնել զնա. Պրանսացին առարկեց թէ ըմբշական արուեստին պահանջումներուն չէր համակերպած իւր մրցակիցը. Սիմոն ստիպուեցաւ ըմբշութեան եււրոպական օրէնքներն ուսանիլ քանի մը աւուր մէջ, և այս անգամ երբ վերըստին ասպարէզ ելան երկուքն ալ, Սիմոնի յաղթանակը կատարեալ էր. Ուժով ալ, արուեստով ալ գերազանց հռչակուեցաւ:

Սըչան Օննիկի յաղթանակի պարագայն բոլորովին տարբեր երեւոյթներ կը պարզէ սակայն դիտողներու առջև. եթէ ըմբիշ Պրանսացին վարժ էր արհեստին մէջ, Սիմոն ալ ոչ նուազ հռչակաւոր արեւելեան ըմբիշ մ'եղած էր մանկութենէն ի վեր. իսկ այն Եւրոպացին որ մեծագլուղը յայտարարութիւններով ծանոյց թէ Թէփէ-պաշիի պարտիզին շուրջը հարիւր անգամ պիտի գառնայ արշաւասոյր և անընդհատ վազելով, տարիներէ ի վեր վարժուած էր այդ օրինակ փորձերու. շատ մրցումներ կատարած էր և իւր յաղթանակներն աներկբայ նոր յաջողութեան մը գրաւական էին: Սըչան Օննիկ, Պոլսոյ հաղարաւոր ջրհանկիրներէն մին, հրգեհներու ժամանակ միայն կը փորձէր և ի վեր կը բերէր անխոնջ երազավազութեան աներեւակայելի կարողութիւն մը. բայց վարժ չէր բնաւ անընդհատ

հարիւր անգամ գառնալ ու գառնալ 300 մէկր շրջագծի մը վրայ, ինչ որ խլրի պոյոյտ կը պատճառէ աներկբայապէս:

Սակայն Օննիկ, Սըչան մականունանհալն, մտաւ այս մրցման մէջ և շահեցաւ մրցանակը. — Խնչպէս. ահա՛ այս կէտին վրայ պիտի խօսինք:

Ս.յս պոստտակաւոր արշաւանքին ակնատես ըլլալու համար հաղարաւորներ փութացեր էին Թէփէ-պաշիի պարտէզը, ուր՝ ինչպէս գիտենք՝ հարկ է մուտք վճարել ներս մտնելու համար. Մրցման օրը գումարուած արտասովոր բազմութեան մէջ՝ ստուար թիւ մը կը կազմէին Սըչանի արհեստակիցներն ու բարեկամները, ջրհանկիրներ, ձրկնավաճառներ և բոլոր անոնք որք ընկերութեան այդ օրինակ գասակարգը կը կազմեն, սրունքներ բաց, զգեստներ գրեթէ աղտոտ և հին, բայց ունենալով կուրծքերուն տակ հանդարտ ու մաքուր խղճմտանք մը և չարանեղ նախանձու ախտէն ազատ հոգի մը:

Համերաշխութեան զգացումն այնքան կենդանի էր և վառ այս անկիրթ համարուած խումբին մէջ որ Օննիկի յաղթութեան ու պարտութեան մէջ իւրաքանչիւրն իւր բաժինը կը գտնէր:

Վազրին սկսելէն մինչեւ վերջը՝ Օննիկ ամէն մէկ շրջանին կը հանդպի անոնց քաջալերիչ ակնարկին, առարկայ կ'ըլլայ ցնծալից կեցցէներուն, և երբ շրջանները կը բազմապատկուին և անոնց թիւն 70-80 ի կը հասնի, ա'լ ոչ ակնարկներն և ոչ կեցցէները չեն բաւեր Սըչանին պարգեւելու նոր ոյժ՝ շարունակելու համար այս անօրինակ մրցումը: Գիտելու էր այն ատեն իրեններուն ամբաւ տիրութիւնը՝ գծազրուած գալուկ գէմքերուն վրայ. յուսահատութեան րոպէի մօտ՝ ամէնքը միասին կը գոչեն. « ամա՛ն Սըչան, ոտքդ պագնեմ ծո՛ւ, սա Պրէնկին քով մեզ պղտիկ մի՛ ձգեր », և Սըչան՝ լեզուն գուրս ինկած՝ հեւ ի հեւ, գրեթէ խելայեղ, կը վազէ ու կը վազէ, հազիւ վայրկենաբար սթափելով ջուրի հեղեղին ներքեւ զոր ընկերները գոյլերով վրան կը լեցնեն: Ս.յս աղաղակներն և թափուած այս ջուրերն չեն նուազեցուցած սակայն մրցման մեծութիւնն և անհնարին կարեւորութիւնը. ոստին ալ իւր համակողմներէն ընդունած է այդ օգնութիւնները:

Շրջանին հարիւրերորդը գեռ չը կատարուած, բայց մօտ, Եւրոպացի մրցակիցն ուժասպառ ու խելակորոյս կ'ինայ գետին, մինչ մեր Սըչանը գեռ կը վազէ ու կը վազէ. բոլոր ժողովրդեան բուռն ծափահարութիւններուն և « պըրափօ՛ » ձներուն մէջ՝ Սըչան չը լսեր այն աղաղակը թէ մրցումը գաղթած է ալլաւ և թէ ինք կը մնայ յաղթական. հարկ կ'ըլլայ ընկերներուն՝ գրկել և մէկդի առնուլ զինքը:

Ընթերցողին կը թողումք գատել թէ Սըչան աւելի փառաւորուած զգաց զինքը՝ թէ ոչ իւր ընկերները...

Ս.յսպէս, քաղաքակրթութեան ստորին աստիճանին վրայ գտնուելով, Հայը կը ցուցնէ մեծ կարողութիւններ, թէ և մարմնական ըլլան անոնք, որոց ապաւինած՝ մրցման կը մտնէ օտարին հետ. կենաց այդ պայմանին մէջ ապրող Հայն անտարբեր ու չարանախանձ չէ գէպ ի իւր ընկերը, օգնութեան կը փութայ անոր, որուն յաղթանակին համար կը պանծայ և պարտութեան վրայ անհունապէս կը տխրի. համերաշխութիւնն իւր գոյութեան մէկ տարրն է, ուստի և կը յաջողի մրցման մէջ:

Ելնելով քաղաքակրթութեան միջին եւ բարձր աստիճանաց վրայ, Հայը կը ցուցնէ գարձեալ մեծ կարողութիւններ կենաց ամէն ասպարիզի մէջ յաջողելու համար. Գիտութեանց, ուսմանց, արհեստից, գեղարուեստից, վաճառականութեան, ամէն ճիւղերուն ձեռք կը դարնէ Հայը, և իւր յաջողութիւնը, նոյն իսկ օտարին հետ մրցման մէջ, տարակոյս չը վերցունէր՝ եթէ ընկերային համերաշխութիւնն ու քաջալերութիւնը չը պակսին իրեն և անտարբերութեան ու չար նախանձու ոգին ուժաթափ ու յուսահատ չը լքանէ զինքը:

Սըչանի յաղթանակին մէջ մեծ բան մը կը տեսնուի, իրեններուն սիրտն է այն:

Սըչանի յաջողութեան գաղտնիքն հոն փնտռելու է:

Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

Գիտէ՞ք որ՝ Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ Մատենադարան մ'ունինք՝ 1885 ին հաստատուած :

Բայց երբ Մատենադարան կ'ըսեմ, չըլլայ որ իւր փայլուն անունին խաբուելով մեծ բան մը կարծէք : Երեւակայեցէք երկու ընդարձակ սրահներու մէջ բաժնուած հինգ վեց գրադարաններ որոնք՝ 10 փարանոց Բերականէն սկսեալ՝ մինչեւ՝ իւր նմանն այլուր չգտնուած մի քանի թանկագին հնութիւններ ալ կը պարունակեն : Բովանդակ գրեանց թիւը — մեծաւ մասամբ Հայերէն — կը հասնի իւր 2000 հատորի : Ասոնց մէջ կան 100 ի չափ այլ և այլ մեծութեամբ ձեռագիր հատորներ՝ կրօնական, պատմական, աստղագիտական, չափագիտական, բժշկական, հնագիտական, և այլ կարեւոր ու չահեկան նիւթոց վրայ ճառող՝ ըստ մեծի մասին վանքերէ հաւաքեալ կամ Ազգ. բանասիրաց կողմանէ նուիրուած :

Սոյն կարեւոր հաստատութեան հիմնադիրն եղած է՝ անխոնջ գործունէութեան մարմնացումն հանդիսացող՝ ողբացեալ Յակոբ Արշակ : Մեզ ժամանակակից և իրաւամբ ուսումնասիրութեան արժանի այդ տկանաւոր անձնաւորութիւնն եղած է Մատենադարանի մը հաստատութեան գաղափարն յղացող ու առաջին անգամ գործի ձեռնարկողն՝ երբ տակաւին « Երկիր էր աներևոյթ և անպատրաստ » :

Չափազանցութիւնն ըրած կ'ըլլամ արդեօք, երբ ըսեմ թէ՝ ինքն, Յակոբ Արշակ էր որ իւր անվատ յարատեւութեամբ ու չինչէ ինչ մը ստեղծելով նուիրեց Ազգին, իւր կենաց մինչեւ վերջին օրերը գուրգուրաւով նորա վրայ և ի գործ դնելով ամէն կարելի միջոց, որպէս զի Ազգային այդ կարեւոր հաստատութիւնն անվթար ու կանգուն մնայ և զարգանայ : Հէ՛գ Յակոբ Արշակ, կը յիշեմ իւր ձեռնարկութեան առաջին օրերը : Գրեթէ ամէն օր, առաւօտուն կանուխ կ'իջնէր Ղալաթիոս. հոն մէկ երկու ժամահոյժի օգնութեամբ կ'աւելր անշուք սրահ մը, պարզ փայտէ գրադարանները կը մաքրէր, կը զետեղէր խնամով 40-50 կտոր գրքեր զորս ինք տունէն բերած և կամ բարեկամներէ իւր նուէր հաւաքած էր :

Մի քանի ամիսներ յետոյ, Յակոբ Արշակ իւր տաղաքայ ծրագիրը կը պատրաստէր : Կը զիմէր ազգային բանասիրաց ու գրադիրաց աջակցութեան, կը խնդրէր, կ'աղբարէր և հոսի ուրեմն մեծաւ գծուածութեամբ կը յաջողէր կազմել եկեղեցական ու աշխարհական գասերէ նշանաւոր անձանց խումբ մը « Ազգ. Մատենադարանի ընկերութիւն » անուամբ, որ ունեցաւ իւր յատուկ կանոնադիրն ու ղեկանը :

Ամէն նոր ձեռնարկութեան նախնական շրջանին մէջ տեսնուածին նման, Մատենադարանի ընկերութիւնն ալ ի սկզբան մեծ սգեւորութիւն ու եռանդաւ գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ : Ի տես այս բերկրաւորութեան, Մատենադարանի համբաւն առաւելաւ օր քան օր և տիրող ընդհանուր վստահութիւնը թելադրեց Ազգ. մօտաւոր ու հեռակայ բանասէրներն որոնք իրենց նուիրատուութեամբք սկսան ճոխացնել այդ մօտաւոր գանձարանն որ Ազգին

զգալի մէկ պէտքը լեցնելու պիտի սահմանուէր :

Սակայն եռանդի այդ վաղանձուկ չըջանըն շուտով փոխուեցաւ սառնային անտարբերութեան : Մատենադարանի ընկերութեան անդամք ամէն ինչ կատարած ըլլալու յաւակնութեամբ՝ ուժացան իրենց պաշտօնէն, ցրուեցան և հեռացան : « Ոմն, ըսաւ, կ'ին ածի. Ոմն՝ ագարակ գնեցի : » Այդ հաստատութեան հոգին ու պահպան հըրեշտակը, Յակոբ Արշակ, գրեթէ միայն մընաց հոն, հսկեց ու գործեց անդու անդադար : Ուր ուրեմն վրայ հասաւ Կեդր. վարժարանի և յարակից կառուածոց վերաշինութիւնն, որով Ազգ. Մատենադարանն ալ փոխադրեցաւ սենեակ մը փոշոյ և շինուած անիւթոց խառնակոյտի մը մէջ՝ ճմարիտ Լափիւրիդոսի մը տիրաւած երեւոյթիւն առնելով : Բիշ յետոյ Յակոբ Արշակ ալ ծածկուեցաւ յաւիտենական փոշոյն ներքեւ, առանց տեսնել կարենալու իւր հիմնարկութեան երջանիկ մէկ օրը :

Այս է, եթէ չեմ սխալիր, Ազգ. Մատենադարանի հիմնարկութեան հակիրճ նըկարագիրը :

Եւ սակայն՝ գրեթէ ամէն օր աչացս առջեւ պարզուած Մատենադարանի այդ ողբալի վիճակն, այնքան քրտանց ու երկարատեւ խոնջէքի արդիւնք եղող այդ պատուական հաւաքածոյին մոխրոյ հետ չաղախեալ կացութիւնն, սիրտս կը յօշոտէր : Ուստի դիմեցի այն տեսնի (1889) Պատ. Ուսումնական Խորհրդոյ՝ որպէս զի հաճի արտօնել ինձ՝ գէթ թանկագին գրեանքը փրկել փոշոյ և ցեցերու սպառիչ ազդեցութենէն : Ուսումն. Խորհուրդը շնորհապարտ կացոյց զի՝ սիրայօժար ընդունելով իմ ըզմանքս : Այն տեսն դպրոցական արձակուրդի մէջ էի, և որովհետեւ մեր կատարելիք աշխատութեան առաջին մասը բոլորովին նիւթական էր, խօսոյն Կեդր. Նախարարութեանի աշակերտներէն 8-10 հատ և տնտեսներն ալ հաւաքելով՝ պեղումներն սկըսայ : Ապա դիմեցի Տ. Մկրեան Հօր, գրասէր ու գրագէտ այն եկեղեցականին՝ որոյ հետ ամբողջ երեք շաբաթ աշխատելով՝ կարելին ըրինք այն գեղեցիկ աւանդին՝ ըս. պառնացող վտանգէն ազատելու համար, գտանք մատենաներ որոց գրեթէ մէկ քառորդը կեր եղած էր ուտիճներու :

Սակայն ի՞նչ կարեւորութիւն կրնար ունենալ մեր սահմանափակ և առժամեայ աշխատութիւնն՝ քանի որ Մատենադարանն միշտ լքեալ և յաւիտ անխնամ վիճակի մէջ մնալու դատապարտուած էր : Իրաւ է որ պարբերաբար կը կազմուէին և՛ վերջերս ալ կազմուեցան Մատենադարանի Մասնախումբեր՝ այդ պաշտօնին ձեռնհաս անձնաւորութիւններէ, և սակայն չեմ յիշեր որ գէթ մի անգամ հաւաքուած և կամ իրենց պաշտօնատեղին այցելած լինին :

Թէ ի՞նչ մեծ արժէք և անհուն կարեւորութիւն ունին քաղաքակրթեալ ազգաց մէջ նմանօրինակ հաստատութիւնք, թէ ի՞նչ օրինակներ գուրգուրանքով կը շրջապատեն իրենց տոհմային գրականութեան վաղեմի մտացորդները, աւելորդ է ըսել :

Բոլոր ազգին և մասնաւորապէս բանասէր և ուսումնասէր անձանց համար երջանկութիւն պիտի ըլլայ տեսնել Մատենադարանի վերաբացումն շնորհիւ արդի Պատ.

Ուսումն. Խորհրդոյ որ կրթական գործոց մէջ ցոյց տուած գործունէութեամբ, ձեռնհասութեամբ ու եռանդով յուսադրել կուտայ թէ այս կարեւորագոյն ձեռնարկն ընելու յարմարագոյն մարմինն է : Ազգ. այդ հաստատութեան ստանալիք բարեօք և արդիւնաւոր վերակազմութիւնն՝ յիշեալ խորհրդոյ պաշտօնավարութեան ամենէն ազգօգուտ, ամենէն գործնական և ամենէն փառաւոր ծառայութիւններէն մէկը պիտի լինի :

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

« ՄՈՒՐՃ » ԱՄՍԱԳԻՐԸ

Եւ Յ. Տէր-Միրաբեանց

« Մուրճ » հասարակական ամսագրի մասին « Մաղիկ » թիւ 9 ին մէջ գրած յօդուածիս ի պատասխան, այս անգամ զարմանօք նոյն ամսագրի Յունիսի թուոյն մէջ կը գտնեմք Խմբագրութեան կողմէ կարճ պարտաւարագիր մը ընդէմ « Մաղիկ » (մեր վերոյիշեալ յօդուածն Մաղիկի Խմբագրութեան վերադրած են : Ի՞նչ խեղճ Խմբագիրներ որք չեն կրնար զանազանել յօդուած մը Խմբագրականէն) : « Մուրճ » նոյն թուոյն մէջ հրատարակուած է նաեւ Յ. Տէր-Միրաբեանցի մի նամակն, որու մէջ ինքզինք Զմլուռիոյ կրթական գործին բարեկարգիչը կը յորջորջէ, և՛ ըստ իւր Գերմանական մէթոօն՝ ցարդ գրած անհամ և սնամիջ յօդուածնէ. բուն պէս, այս անգամ ևս կը ցոլացնէ իւր տափալ և անձա՛ մտածումներն ու ոճն և սղիտութիւնն նոյն իսկ քերականական տաճարապարզ օրինաց մասին : Իւր գրուածոց մէջ ամենէն աւելի իւր ուսուցիկ եսակա. Գուրբիւնն է որ աչքի կը զարնէ : Այնպիսի ձեւով կը խօսի որ կարծես ինքն շատ բարձր եղած ըլլար քան զՄամուրեան :

Պր. Միրաբեանցի չորս տարուան ամբողջ գործունէութեան շրջանը կատարելապէս ծանօթ է մեզ և եթէ հարկ ըլլայ, կրնանք մանրամասն համարատուութեան պաշտօնն ստանձնելով ցոյց տալ թէ նորա առած մէն մի քայլափոխի պարզապէս ժողովրդեան աչքը շլացնելու կը ծառայէին : Բայց վերջերս հասարակութեան կարծիքը փոխուեցաւ, տեսաւ որ ամբողջ չորս տարի ընդունայն վատնուել է, այնքան ծախք և գեղեցիկ յոյսեր յօգս ցնդած են : Կեսաւ քննութեանց խարդախ ընթացքը, տեսաւ որ աշակերտաց միջեւ բաժանեալ էին նիւթերն և այսպէս կը հարցափորձուէին և այս մասին ժամանակին ընդհանուր դիտողութիւններ բարձրաձայն ուղղուեցան իրեն. տեսաւ որ ամէն տարեշրջանի կը խոստանար (միշտ խոստումներ չապլելու արհեստին քաջ տեղեակ էր մեր ողորմած հոգի տեսուչն) շրջանաւարտներ տալ, կը խոստանար միշտ և չէր տար : Չորս տարի ամբողջ բարձրագոյն կարգը պահեց և բացառիկ կարգ կազմեց երեք աշակերտէ բաղկացեալ և որոց տարեկան 80 վրա կը ծախսուէր : Տեսանք այդ շրջանաւարտներն որք միայն չորս լեզուի աշխատած էին : Ուսումնք, տարրական գիտութիւններ հաւանդուեցան, այնպէս որ այդ բացառիկ դասը միայն Հայերէնի, Տաճկերէնի, Ֆրանսերէնի և Անգլերէնի աշխատեցան : Ուրեմն ամբողջ չորս տարուան ար-

գիւնքն այս երեւն էին որոց խեղճութիւնն ակն յայտնի երեցաւ քննութեանց պահանջն :

Պր. Միրաքեանց պաշտօնի կոչումը օրէն սկսեալ՝ ամէն դպրոցական բարեկարգութիւն ունակութիւն ըրաւ, տեղի տալով աշակերտաց ըմբոստութեան : Այս ըմբոստութիւնը հասաւ այն աստիճանի որ աշակերտք և աշակերտութիւնը նորա տգիտութիւնը արձակ համարձակ սկսան նշուակել : Տգէտ դաստաստներու պաշտօն յանձնեց որք գիւշերը կ'ուսանէին ուրիշներէ և ցորեկն վարժարանի մէջ աշակերտաց կ'աւանդէին : Աշակերտութեանց կառավարչութեան պաշտօնը յանձնեց անմօրուս և ձէմարանէ անաւարտ վտարեալ պարոնի մը : Պր. Միրաքեանցի գրական կեանքն ալ ընթերցողաց մեծ մասին ծանօթ է արդէն՝ իւր մէկ քանի թատիկիով գրուածներով մանկավարժութեան վրայ : Յարգ գրած ըրոր գրութիւնները կարգացած եմք. բանագոյութեան մէջ ևս բաւական վարպետ է : Կերթայ Աթէնք, կը տեսնէ Ակրօպօլիսը և յետոյ օտար հեղինակներու գործերն թարգմանօրէն կամ հետեւողութեամբ որպէս հեղինակութիւն հրապարակ կը նետէ : Ամէն գրութեանց վերջաբանին մէջ ալ կը խոստանայ գրել մանաւանդ մանկավարժութեան վրայ և այդ խոստումները պիտի կատարէ մինչեւ վերջին դատաստանին օրն :

Ահաւասիկ պզտիկ պատկեր մը Յ. Միրաքեանցի շուտ տարուայ Զմիւռնիական գործունէութեան : Մենք ըսած էինք և հաստատ համոզմամբ դարձեալ կ'ըսեմք թէ Յ. Միրաքեանց տեսչական պաշտօն չէ կարող վարել՝ քանի որ նախ Հայերէն չգիտեր, յետոյ Պրանսերէն չգիտեր, Տաճկերէն նոյնպէս չը գիտեր, և գիտցած քիչ մը Գերմաներէնն ալ մեծ բանի մը չէ կարող ծառայեցնել իրեւ Տեսուչ Թրքահայոց վարժարանի մը :

Կը վերջացնեմք մեր խօսքն՝ Մուրճի Խմբագրութեան կարճ պարտաւարքին աւելորեն վերադարձնելով. այդ կոկողարանութիւնները միայն իրեն կրնայ վերապահել և ո'չ «Ծաղիկ»-ի, որու մէջ հրատարակեալ ընկերային և այլ նիւթոց վրայ գեղեցիկ յօդուածները չեմ փոխեր «Մուրճ»-ի Զինուակիցիս և այլ օտարոտի ոճ ու բաւերով համեմատ ամէն արժանիքէ զուրկ յօդուածներու ամբողջութեանը հետ : Յետաւորութիւն :

ՀԻՏՐԱ

Զմիւռնիա

ԲՐՈՑԵՍԷՐ ՄԱՐՐԻ

Աճի քաղաքի մէջ գտնուած հնուքիւնները

Մի ամսից աւելի է, որ Ս. Պետերբուրգի կայսերական թանգարանի ժողովի անդամ հայագէտ անգլիացի պրոֆ. Նիկ. Մարրը Անիում պեղումներ է անում : Յարգելի պրոֆեսորն այս երկրորդ տարին է, որ Անիում տշխատում է. անցեալ տարւոյ ամառուայ ընթացքում գտած եկեղեցու և այլ հնութիւնների մասին մենք մանրամասն գրել էինք «Նոր-Դար»-ին, որտեղից և արտատպւում էր թէ՛ Թիֆլիսի և թէ՛ մայրաքաղաքի մի քանի լրագիրներում :

Այս ամառ գտնուած նորութիւններն

են մի եկեղեցի, մի տուն, պարսպի երկկարգ մնացորդներ, և այլն : Այդ շինութիւնները գտնուած են կաթողիկոսարանից դէպ ի հիւսիս-արեւմուտք 20—25 քաջ հեռավորութեամբ : Եկեղեցին, որ մի փոքր մատուռ կորելի է տեղ, եղել է երեք յարկանի : Ներքին յարկում երեւում են մի-երկու թոնիրներ, որ իւր ժամանակին ծառայելիս են եղել վառարանի տեղ, և մի այդչափ էլ կարասներ թաղուած գետնի մէջ՝ եկեղեցու կանթեղների համար ձէթ պահելու նպատակով : Տունը բաղկացած է երկու-երեք սենեակից. դրանց ամէն միին յատկուած երեւում են դարձեալ թոնիրներ, եկեղեցու աւերակների միջից դուրս է եկել մի արձանագրութիւն, որ պարզ կարդացւում էր. այսքանը միայն յիշում եմ. «Ես Հոռոմ տիկին վերանորոգեցի զայս Ս. Աստուածածին եկեղեցիս ի թուին հայոց... խնդրեմ տարին երեք պատարագ մատուցէք, մէկն ինձ, մէկը...» :

Այդ տեղերը լաւ գնահատւոյց յետոյ լսեցինք որ պ. Մարրը վերադարձել է Ալեքսանդրապոլից, (նախընթաց օրը գընացել էր հարկաւոր գործով). գնացինք նրա մօտ, տեսնելու նրա գիւտերը յիշեալ շինութիւնների միջից կամ մօտից :

Ներսէս վանահօր սենեակին կից մի փոքրիկ սենեակ էր պրոֆեսորի սենեակը. իրեն և սպասաւորի համար երկու մահճակալ կար. սեղանի վրայ դարձած էին 20—30ի չափ գրքեր, ուսերէն, անգլիերէն, հայերէն, «Ճանապարհորդութիւն» Սարգիս եպ. Զալալեանի, պատմական-ճանապարհորդական գրքեր, և այլն : Հուսամուտի գոգը դրուած կային երկու հատ մագաղաթեայ շատ մեծ «Յայսմաւուրք»ներ : Սեղանի վրայ թափուած էին մի քանի լրագիրների նոր թիւեր, ինչպէս «Նոր-Դար», ևն : Չորս պատերի վրայից էլ կախ էին արուած քաթանի վրայ հանուած արձանագրութիւններ : Սենեակի հիւսիս-արեւելեան անկիւնում թիկն էր տուած լուսանկարչական մեքենայի եռոտանին : Յատակի վրայ դրուած էին երկու երեք արկներ՝ հանդերձներ, ուտելիք և այլ բաների պահպանութեան համար : Իսկ մի ուրիշ սեղանի երեսին դարսուած կամ փռուած էին պրոֆեսորի նոր գտած մանր մուկի իրերը վերոյիշեալ երկու աւերակ շինութիւններից : Մի խօսքով, ներս մտնողի վրայ լաւ տպաւորութիւն է թողնում որպէս գիտնական մարդու սենեակ : Պրոֆեսորը իւր ամէն գիւտերը կարգով ցոյց տուեց մեզ : Մենք տեսանք հետեւեալները .

1. Մի պղնձեայ ափսէ (սինի, թեփսի), որ մինչեւ այժմ էլ մեր շատ տներում գործ է ածւում, ժանգոտած-կանաչ գոյն ունէր և բոլորովին անփխս :

2. Մի շատ գեղեցիկ սափոր (կճուճ, փարջ) մաքուր և նուրբ կաւից, կանաչագոյն, տակը պատուանդանով, չրթունքները բարակ :

3. Դարձեալ մի փարջ (պուտուկ, բըխ-բըխ) հասարակ կաւից ոչ այնքան մեծ, առանց մի կանթի. միայն բերանը շատ նեղ, այնպէս որ հազիւ հազ գրիչ ներս կարող էր մտնել :

4. Մի բաւականին մեծ կտոր վառած փայտ, որ կարծես դեռ նոյն օրն է վառուած. բոլորովին անփխս մնացած :

5. Մի քանի կտորներ մի յաղճապակեայ ամանի, վայելուչ նկարներով. այդ կտորների վրայ երեւում էր մի կին ձի նստած :

6. Մի մատանի ժանգոտած, ոսկի կամ արծաթ :

7. Մի մատաչափ ձուղ մետաղից, որի գլխին նստած է մի թռչուն : Պ. Մարրի ասելով, այդ եղել է կրճին կրելու զարդ կամ շքանշան :

8. Մի ապակեայ ոտք. շատ փոքր, մի կողմը ծակ. դա էլ երեւի ընծայուած է եկեղեցուն, ինչպէս մինչեւ այժմ աչքի հիւանդութիւն ունեցողը՝ հարուստը ոսկուց կամ արծաթից, եթէ հարուստ չէ պղնձից կամ ուրիշ նիւթից աչք են չինել տալիս և ընծայում եկեղեցուն : Այդպէս էլ ձեռքի, ոտքի կամ ուրիշ հիւանդութիւն ունեցողները :

9. 10—15 հատի չափ ոչխարի վէգ (ճան, կոճի) փթած :

10. Մի գգեստ (չոր, հանգերձ) բոլորովին խաւնացած, գոյնը, յատկութիւնը կորցրած, չի ճանաչուում թէ ինչ ձեւի կամ ինչ կոտորից կարուած հագուստ է : Յարգելի պրոֆեսորը թղթի մէջ փաթաթած շատ խնամքով պահում է, յետոյ քննելու է ինչ կոտորից և ինչ ձեւից կարուած լինելը :

11. Մեծ քանակութեամբ պղնձեայ ժանգոտուած դրամներ՝ 150—200 ի չափ :

12. Նիզակի, որի և այլ գինձեւ երկաթի կտորներ, փթած :

13. Բաւականչափ փթած երկաթներ, ամանների մնացորդներ, ոսկորներ, և այլն :

14. Մի երկաթեայ գործիք, որ փոքր թիակի ձեւ ունի. պրոֆեսորը նմանեցում էր այդ երկու բանի, ա. որ գուցէ եկեղեցու քույ, բ. գուցէ հացի-տաշտի միջից խմոր քերելու գործիք է եղել, որ մինչեւ այժմ էլ կայ Հայ բնտանիքներում. անուանւում է «թաթակիչ» :

15. Մի մետաղեայ գգալ, պոչը կպած լայնութեան կողմից, ստորին մասը ձուածեւ :

16. Մի երկու հատ ապակեայ շատ փոքր շիշեր : Շատ բարակ ապակույց :

17. Մի քանի կտորներ կանաչագոյն գեղեցիկ ներկուած կճուճի :

Բաց ի սրանցից, յիշեալ եկեղեցու միջում գտնուել էր 18 հատ մարդկային գանգեր առանց կմախքի : Իսկ տան միջից որ երկու յարկից էր բաղկացած, ներքին յարկի մի անկիւնում մի առանձին պատի ետեւում գտնուել է մի մարդկային ամբողջ կմախք վերոյիշեալ փոքրիկ և վեգերի հետ : Նոյն տան միջից գտնուել է մի ուրիշ կմախք վերոյիշեալ զգեստը հագած. պրոֆեսորի ասելով, այդ կմախքը կուչ եկած է եղել. ենթադրում է որ երկրաշարժից մնացել է տան փլատակների տակ մինչեւ այժմ : Տան վերին յարկում մի թոնրում գտնուել է մի աղաման կաւից և մետաղէ ձրագ :

Այս ամէնը խնամքով պահպանում է յարգելի պրոֆեսորը, որ հետը տանէ Պետերբուրգ : Ամէն մի առարկայի վրայից թղթիկներով թիւեր է կապել և իւրաքանչիւրի մասին իւր կարծիքները գրել է մի օրինաւոր մատեանում :

Վերջացնելով սենեակում մեր հետազոտութիւնը, Պ. Մարրի հետ դուրս եկանք և միասին գնացինք վերեւում յիշուած նոր աւերակների մօտ, ուր 30 ի չափ քուրդ

բանուորներ այդ օրը գործի էին սկսել, այն է փորել հողը:

Պէտք է տեսլ, որ հնագիտական հետազոտութիւնները միջոցին մեծ նշանակութիւն ունին բանուորները, որոնց քրտնգիւտմէն մի հարուածը մի մի պատմական յիշատակարանի կորուստ կարող է լինել: Բայց ամառը, գիւղական պարապմունքների տաք ժամանակը, դժուար է կանոնաւոր բանուոր գտնել: Բայց որպէս զի բանուորների մէջ ևս ցանկութիւն լինի զգուշութեամբ ու խնամքով աշխատելու, Պ. Մարրը լաւ աշխատողներին աւելի օրավարձ է վճարում:

Յանկալլէր էր, որ մեր հոգեւոր կառավարութիւնը փոքր ինչ աւելի ուշադրութիւն դարձնէր Անիի աւերակների վրայ, որովհետեւ պարզ երեւում է, որ աւերակների վերայ աւերիչ ձեռքերի հետքեր են երեւում: Ընկերներիցս մէկը որ մի գործով գնացեր էր Անիից դէպի հիւսիս գտնուող մոտակայ Անի գիւղը, ասում է որ ամէն մի քայլափոխում մարդ պատահում է արձանագիրքերի, տան պատերի հետ շարուած կամ գուռը վայր ձգած. այդ քարերը ի հարկէ տարել են Մեծ Անիից: Այս գիւղացի էին Անիում բանող բանուորները:

Էէր կարելի, որ մեր հոգեւորականների մէջ էլ բարի նախանձ ծնուէր փոքր առ փոքր պեղումներ կատարելու և դատած իրերը հաւաքուէին մի տեղ Ս. Էջմիածնի թանգարանում:

Մեր Անիից հեռանալուց յետոյ, ինչպէս լսում ենք, Պ. Մարրը դարձեալ նոր բաներ է գտել, ինչպէս և միջնաբերդի մոտից մի եկեղեցի շատ արձանագրութիւններով:

Գ. ԼԵՒՈՆԵԱՆՑ
(Նոր-Իւր)

ՁԻՒՆԱՍՊԻՏԱԿ

(Շար. նախորդ թիւէն)

Թագուհին այլ ևս Ձիւնասպիտակէն ազատած կը կարծէր ինքզինքը. երկու տարի անցած էր՝ առանց իւր հայելոյն խորհուրդ հարցնելու: Այս երկու տարուան մէջ պղծտիկ տղան գեռաթիւղով ըլլալով, օր ըստ օրէ կը գեղեցկանար շատ հանդարտ, և աւելի երջանիկ էր գաճաճներուն քով:

Օր մը Թագուհին տարտամ անհանգստութիւն մ'ունեցաւ, իւր հայելոյն առջեւ գնաց և ըսաւ. « Պատը կախուած պղծտիկ հայելի, բոլոր երկրին մէջ ո՞րն է ամենէն գեղեցիկը »: Հայելին իրեն պատասխանեց. « Գեղեցիկդ Թագուհի, դու ես գեղեցկագոյնը իշխանութեանդ քաղաքներուն մէջ, բայց Ձիւնասպիտակ լեռան մէջ եօթը գաճաճներուն քով ձեզմէ հազար անգամ գեղեցիկ է: »

Թագուհին սարսափեցաւ. գիտէր թէ հայելին ճշմարտութիւնը կ'ըսէր. հասկցաւ թէ որսորդը զինքը խաբած էր, քանի որ Ձիւնասպիտակ կ'ապրէր:

Այն ատեն սկսաւ խորհիլ թէ ի՞նչպէս պիտի յաջողէր մեռցնել Ձիւնասպիտակը, վասն զի կ'զգար թէ իւր նախանձը զինքը անհանգիստ չպիտի թողուր՝ մինչեւ որ երկրին ամենէն գեղեցիկը չըլլար: Միտքը դըրաւ՝ ծեր վաճառուհի մը ձեռնաւ: Այսպէս ծախեալ՝ անձանաչելի էր: Եօթը գա-

ճաճներու լեռը մեկնեցաւ, տնակը հասաւ, դուռը դարկաւ, ըսելով.

— Գեղեցիկ վաճառքներ կը ծախեմ և աժան:

Ձիւնասպիտակ, որ սովորականին պէս դուռը ներսէն գոցած էր, պատուհանէն նայեցաւ և ըսաւ.

— Բարի լոյս, բարի կիւն, ի՞նչ ունիս ծախելու:

— Գեղեցիկ վաճառքներ, սիրուն աղջիկըս, պատասխանեց, գեղեցիկ ծուղակներ մոյկերու, մէջքի գեղեցիկ գօտիներ, գեղեցիկ թաւիչներ փոքր:

— Ա՛հ, մտածեց Ձիւնասպիտակ, կրնամ այս պարկեշտ վաճառուհին ներս մտցնել:

Դուռին նիգը բացաւ. Պառաւը ներս մտաւ, երեսն ցուցուց վաճառքները. Ձիւնասպիտակ գնեց գեղեցիկ սեւ թաւիչ մը՝ մանեակի տեղ գործածելու համար:

— Ա՛հ, աղջիկս, ըսաւ պառաւը, գեղեցիկ ես, այս մանեակով աւելի գեղեցկաւս պիտի: Թոյլ տուր ուրեմն վիզդ անցունել, տեսնեմ ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

Ձիւնասպիտակ բանէ մը չկասկածելով, թողուց որ ժապաւէնը վզէն անցնէ: Բայց պառաւն այնքան ուժգին սեղմեց որ Ձիւնասպիտակ՝ առանց ճիշտ մարձակելու ժամանակ ունենալու՝ շնչասպառ մեռեալի նման գետին ինկաւ. Թագուհին բոլորովին մեռած կարծեց զնա:

— Ա՛հ, ըսաւ, ամենէն գեղեցիկը եղար, բայց այլ եւս չես:

Փութով դուրս նետուեցաւ տնակէն: Երեկոյն եօթը գաճաճները տուն գալով, շատ վախճան երբ տեսան իրենց սիրելի Ձիւնասպիտակը մեռեալի պէս գետինը տարածուած: Տեսնելով որ սեւ թաւիչն էր վայն խեղդողը, անմիջապէս կտրեցին վայն և Ձիւնասպիտակ սկսաւ շնչել: Եօթը գաճաճներն ըսին այն ատեն. « Մեր վաճառուհին խորթ մայրդ է, զգուշացի՛ր, թոյլ մի տար որ մէկը տունէն ներս մտնէ՝ երբ մենք տունը չենք: »

Չոր կինը տուն վերադարձաւ և այլ ևս հանգիստ էր. այժմ մեռեալ կը կարծէր Ձիւնասպիտակը, երկրին ամենէն գեղեցիկը:

Առաւօտ մը ծեքծեքանօք հայելոյն մօտենալով, վարժութեամբ մանաւանդ քան տարակուսանօք, հարցուց.

— « Պատը կախուած պղծտիկ հայելի, բոլոր երկրին մէջ ո՞րն է ամենէն գեղեցիկը: »

Հայելին իրեն պատասխանեց.

— « Գեղեցիկդ Թագուհի, դու ես գեղեցկագոյնը այս քաղաքներուն մէջ, բայց Ձիւնասպիտակ լեռն եօթը գաճաճներուն քով տասը հազար անգամ քեզմէ աւելի գեղեցիկ է: »

Չայս լսելով, Թագուհին կատաղի ճիշտ մարձակեց, բոլոր արիւնը սիրտը լեցուցաւ, իմանալով որ գեռաթիւղով կենդանի էր:

— Ա՛հ, ըսաւ, այժմ այնպիսի բան մը կ'ուզեմ մտածել որ առ յաւէտ ոչնչացնեմ գեղեցկութեան մրցուհին:

Որովհետեւ մոգութենէ կը հասկնար, թունաւորեալ սանտր մը շինեց: Այն ատեն դարձեալ ուրիշ ծեր կնոջ մը կերպարանքն առնելով, քաղաքէն հեռացաւ, անտառը հասաւ ու տնակին դուռը բաղխեց:

— Լաւ ապրանք ունիմ ծախու, սուգ ալ չէ:

Ձիւնասպիտակ պատուհանէն նայեցաւ և ըսաւ.

— Ճամբագ գնայ, բարի կիւն, չպիտի թողում որ ներս մտնես:

— Բայց կրնաս գոնէ նայիլ, ըսաւ պառաւը:

Հանեց սանտրը, որ կը փայլէր ոսկիի պէս և վեր բարձրացուց:

— Ա՛հ, ըսաւ աղջիկը, ինչպէս սեւ մագերս աւելի պիտի սեւնային՝ երբ այս գեղեցիկ ոսկի սանտրով վեր վերցուէին:

Ձիւնասպիտակ ու պառաւը գնոյն մասին իրարու հետ համաձայնեցան:

Այն ատեն պառաւը ըսաւ.

— Թոյլ տուր այժմ ներս մտնեմ որպէս զի այս սանտրը մագերսուդ մէջ գնեմ՝ այն ձեռով ինչ ձեռով որ կը գնեն քաղաքին մէջ:

Ձիւնասպիտակ՝ առանց կասկածելու՝ թողուց որ պառաւը ներս մտնէ: Հազիւ թէ սանտրը մագերսուն մէջ դրած էր, դեռատին գետին ինկաւ:

— Հրաշալիք գեղեցկութեան, ըսաւ չար կինը՝ դուրս ելնելով, կը յուսամ թէ գործդ լինցաւ:

Բարեբաղդաբար երեկոյ էր: Դեռ տասը վայրկեան չկար որ Թագուհին դուրս ելած էր, ու գաճաճները տուն դարձան:

Հազիւ թէ մագերսուն մէջէն հանեցին սանտրը, դեռատի Ձիւնասպիտակ ինքզինքը գտաւ ու եղածը պատմեց գաճաճներուն:

Այն ատեն վերստին յանձնարարեցին զգուշանալ: Այս արկածէն տասն և չորս օր անցած էր, Թագուհին երթալով հայելոյն առջեւ՝ ըսաւ.

— Պատը կախուած պղծտիկ հայելի, փոքրիկ հայելի, բոլոր երկրին մէջ ո՞րն է ամենէն գեղեցիկը:

— « Գեղեցիկդ Թագուհի, դու ես գեղեցկագոյնը այս երկրներուն մէջ, բայց Ձիւնասպիտակ լեռն, եօթը գաճաճներուն քով, հարկւր հազար անգամ քեզմէ աւելի գեղեցիկ է: »

Այս պատասխանը լսելով՝ բարկութեանէն սկսաւ դողալ: Ա՛հ, այս անգամ Ձիւնասպիտակ պէտք է մեռնի նոյն խոյ եթէ հարկ ըլլայ կորսնցնել իմ կեանքս:

Այն ատեն առանձին սենեակ մը գնաց ուր մէկը չէր մտնէր. հոն թոյնի գործանոց էր: Գալվիլի գեղեցիկ խնձոր մը շինեց, չքեղ երեւոյթով, մէկ կողմը ձերմակ, միւսը կարմիր:

Ձիւնասպիտակ աւելի ճերմակ գոյն չունէր, Ձիւնասպիտակ աւելի վարդայտեր չունէր: Բայց այս խնձորէն ուտողը կը մեռնէր: Գեղջիկուհւոյ կերպարանք մտաւ, քաղաքէն հեռանալով լեռը հասաւ եօթը գաճաճներու տնակը: Դուռը բաղխեց:

Ձիւնասպիտակ պատուհանէն նայեցաւ:

— Ո՛հ, այս անգամ չի պիտի բանամ. գաճաճները զիս արգիլեցին. բաց աստի, բացած ըլլալուս համար խտու պատժուեցայ:

— Լաւ, ըսաւ գեղջիկուհին, միայն այս խնձորը պիտի տամ, քեզի համար քաղցի:

— Ձեմ ուզեր, կարելի է թունաւոր ըլլայ:

— Ա՛հ, այդ մասին բոլորովին կը սխալիս, պիտի տեսնես, ըսաւ գեղջիկուհին և դանակը առնելով խնձորը կէս ըրաւ:

— Ահա ապիկ, ըսաւ, սպիտակ կողմը կ'ուտեմ, կարմիրն ալ դու կեր:

Խնձորին միայն կարմիր կողմը թունաւորուած էր:

Զիւնասպիտակ կը դիտէր խնձորը. երբ տեսաւ թէ գեղջկուհին սպիտակ կողմը կ'ուտէր, չկրցաւ փափաքին հանգուրժել, ձեռքը երկարելով կարմիր կողմը առաւ:

Հագիւ հազ խաժած էր, անկենդան գետին ինկաւ:

Գեղջկուհին պատուհանէն ներս նայեցաւ. անոր շնչապառ գետին տարածուած լինելը տեսնելով, անգթօրէն ըսաւ.

— Զիւնասպիտակ, արեան պէս կարմիր, երեսնոսի պէս սեւ, եօթը գաճաճները այլ եւս չպիտի կրնան արթնցնել զքեզ:

Արքունիք դառնալով, հայելին նայեցաւ և հարցուց.

— Պատը կախուած պզտիկ հայելի՛, բոլոր երկրին մէջ ո՞րն է ամենէն գեղեցիկը, հայելին պատասխանեց.

— Գեղեցիկդ թագուհի, դու ես գեղեցիկագոյնը ո՛չ միայն բոլոր երկրիդ, այլ բոլոր աշխարհի վրայ:

Իւր նախանձոտ սիրտը հանգստացաւ այնքան որքան որ նախանձ սիրտ մը կրնայ հանգստանալ:

Երբ գաճաճները տուն դարձան, Զիւնասպիտակը գետինը գտան. երբ տեսան թէ այլ եւս չէր շնչեր, վեր վերցուցին զնա, կապերը քակեցին, մաղերը սանտրեցին, ջուրով ու գինիով լուացին, ճերմակ հագուստին մէջ պառկեցնելով՝ երեք օր լացին. այն ատեն թաղել մտածեցին, բայց որովհետեւ միշտ կը պահէր իւր գեղեցիկ վարդագոյնը, ըսին.

— Այսպիսի գեղեցիկ գանձ մը չենք կրնար թաղել:

Իրենց բարեկամ ապակեգործին գանձին, իրենց պէս գաճաճ մէկուն թափանցիկ ապակիէ դադաղ մը շինել տուին իւրեւ սրբուհւոյ նշխարաց, անոր մէջ պառկեցուցին դեռատի աղջիկը և մէջը ծաղիկներ ալ դրին: Ոսկի գիրերով ծածկոցին վրայ անունը գրեցին ու արձանագրեցին ազնուական աղջիկ լինելը: Յետոյ լերան բարձունքը հանեցին դադաղը: Իրենցմէ մէկը քովը մնաց, զայն պահպանելու համար: Վայրենի կենդանիներն անգամ Զիւնասպիտակին դադաղին մօտեցան ու լացին անոր վրայ:

Առաջին անասունը՝ որ եկաւ, բու մ'էր, երկրորդը ագռաւ մը, երրորդը աղաւնի մը: Զիւնասպիտակ երեք տարի դադաղին մէջ մնաց առանց իւր գեղը կորսնցնելու:

Գաճաճները կարգաւ կը պահպանէին դադաղը: Երեք տարի վերջ՝ այն գաճաճը որ դադաղը կը պահէր, փողի ձայներ լսեց և շան հաչիւններ:

Թագաւորի մը միակ որդին էր, դրացի թագաւորի մը, և որսի ելած էր. որսի եռանդը մղած էր զնա սահմանադուրիէն դուրս մինչեւ գաճաճներու անտառը:

Տեսաւ Զիւնասպիտակի դադաղը ու գաճաճներուն արձանագրութիւնը: Այն ատեն ըսաւ զայն պահող գաճաճին.

— Թոյլ տուէ՛ք որ այս դադաղը տանիմ, ինչ որ կ'ուզէք պիտի տամ:

Գաճաճը պատասխանեց.

— Ոչ ես, ոչ ալ վեց եղբայրներս չենք կարող տալ զայն աշխարհի բոլոր ոսկիներու փոխարէն:

— Այն ատեն ինձ նուիրեցէ՛ք զայն, ըսաւ թագաւորին որդին, որովհետեւ կ'զգամ թէ քանի որ Զիւնասպիտակ մեռած է, չը պիտի ամուսնանամ: Արքունիքս կ'ուզեմ տանիլ զայն, յարգելու ու պատուելու իբր ամենասիրելիս:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ գաճաճը, վաղը եկէ՛ք, եղբայրներս և հետ խորհրդակցիմ և անոնց դիտաւորութիւնը իմանամ:

Հարցուց եղբայրներուն որք իշխանին սիրոյն կարեկցեցան, այնպէս որ երբ հետեւեալ օրը երիտասարդը եկաւ, գաճաճը ըսաւ.

— Առէ՛ք, Զիւնասպիտակ ձերն է:

Իշխանը դադաղը ծառաներուն ուսերուն վրայ դրաւ, ինք ալ ձիով հետեւեցաւ անոնց, աչերը սեւեռած Զիւնասպիտակին վրայ, և ուղեւորեցաւ դէպ ի իւր երկիրը:

Պատահեցաւ որ, առաջին երկու ճառաներուն ռաքերը սահեցան արմատի մը՝ վերայ, ու այդ ցնցման հարուածին տպաւորութեան ներքեւ՝ Զիւնասպիտակի բերնէն դուրս ցատկեց խաճուած խնձորը. այն ատեն աչքերը բացաւ, ճակատէն հեռացուց դադաղին ծածկոցը և ելաւ կանգնեցաւ:

Վերակենդանացած էր:

Իշխանը ուրախութեան ճիչ մ'արձակեց: Զիւնասպիտակ այս ճիչը լսելով, շուրջը նայեցաւ:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, հարցուց, ո՞ւր եմ:

— Իմ քովս ես, պատասխանեց իշխանը ուրախութեամբ: Եւ պատմեց ինչ որ տեղի ունեցած էր, յարելով.

— Զիւնասպիտակ, կը սիրեմ զքեզ ամէն բանէ աւելի, հօրս արքունիքը եկուր ինձ հետ, կինս պիտի ըլլաս:

Իշխանը 18 տարու էր: Աշխարհի վրայ գտնուած ամենէն գեղեցիկ իշխանն էր, ինչպէս Զիւնասպիտակ ամենէն գեղեցիկ իշխանուհին էր: Ուրեմն նեղութիւն չկրեց ինքզինքը սիրցնել անոր որ կը սիրէր...

Զիւնասպիտակ իշխանին արքունիքը հասաւ. եւ որովհետեւ կատարեալ երիտասարդուհի մ'էր, թագաւորը իբր աղջիկ ընդունեց զայն:

Ամիս մը վերջ հարսանիքը տեղի ունեցաւ, մեծ շքով ու սերճութեամբ:

Հարսանիքէն վերջ իշխանը կ'ուզէր պատերազմ հրատարակել չար թագուհւոյն դէմ որ այնքան հալածած էր Զիւնասպիտակը, բայց իշխանուհին ըսաւ.

— Եթէ խորթ մայրս արժանի է պատժոյ, Աստուած միայն պէտք է պատժէ զինքը:

Պատիժը չուշացաւ, ծաղկախառ ծագեցաւ նորա երկիրներուն մէջ, և նա ինքն անմիջապէս տարախօխիկ արտէն բռնուեցաւ:

Չմեռաւ, բայց շատ այլախօխուեցաւ:

Արդ, ո՛չ մէկ պալատական համարձակած էր յայտնել անոր այն դժբաղդութիւնը որ իրեն պատահած էր. երբ կրցաւ ոտքի ելնել, առաջին անգամ հայելիին տուէր գնաց.

— Պատը կախուած պզտիկ հայելի, բոլոր երկրին մէջ ո՞րն է ամենէն գեղեցիկը:

— Առաջ դու էիր, այսօր տգեղագոյնն ես:

Այս վարհուրելի խօսքերը լսելով, թագուհին դիտեց ինքզինքը և այնքան ագեղ գտաւ որ, ճիշ մ'արձակելով՝ կռնակի վրայ ինկաւ:

Վաղեցին, վերցուցին, ուզեցին արթնցնել, բայց մեռած էր:

Ծեր թագաւորը կը հառաչէր և կ'ըսէր.

— Ո՞րու պիտի թողում գեղեցեկ թագաւորութիւնս: Ա՛հ, եթէ խեղճ Զիւնասպիտակս մեռած չըլլար:

Զիւնասպիտակին պատմեցին ամէն ինչ:

Այն ատեն ճամբայ ելաւ իշխանին հետ միատեղ, և որովհետեւ կ'սպասէին ծեր թագաւորին դրան առջեւ, մինչեւ գացած էին հարցնել թէ կ'ուզէ՞ր ընդունիլ իւր երիտասարդ իշխանին կինը, որ աշխարհի ամենէն գեղեցիկ իշխանուհին էր, լսեց անոր հառաչելով ըսելը.

— Ահ, եթէ Զիւնասպիտակ տակաւին սպրէր, ո՛չ մէկ իշխանուհի կրնար ըսել. «Աշխարհի ամենէն գեղեցիկ իշխանուհին եմ»: Զիւնասպիտակ հարկ չզգաց աւելի սպասել, ծեր թագաւորին սենեակը նետուեցաւ աղաղակելով.

— Ո՛հ, բարի հայր, Զիւնասպիտակ մեռած չէ, բազկացդ մէջ է: Սիրելի հայր, համբուրէ աղջիկդ:

Որչափ ալ ծեր թագաւորը չորս տարի է ի վեր Զիւնասպիտակը տեսած չէր, նոյն վայրկեանին զայն ճաչցաւ, և այնպիսի շեշտով որ ուրախութեան լացնել տուաւ հրեշտակները, աղաղակեց.

— Սիրելի աղջիկս, սիրելի զաւակս, Զիւնասպիտակս...

Զիւնասպիտակ այնուհետեւ միշտ երջանիկ ապրեցաւ:

Աղեֆանդը Տիւմա
Թարգմ. Վիթթոր ՊԱՌՆԱՍԵԱՆ

ՀՈՂԸ ԵՒ ՀՈՂԱԳՈՐԾԸ

ԳՈՐԾԵԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՔ ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՅ

ԲԱՆՋԱՐԵՂԻՆԱՑ ՊԱՐՏԷՉ. — Ճանեցէ՛ք վաղահաս ստեղծիչի, յառաջիկայ ձմրան և գարնան յատուկ կաղամբներու (Գարա լաֆանասը, սէնիգ լաֆանասը), սպաննախի, հազարի, հաւաղցանի (mache), չողգամի և ծնեբեկի (Գուե գոմմազ) հունտերը: Տնկեցէ՛ք Տրիպօլիոյ յատուկ սոխն (Թարապլուս սոխանը) որ սոխին մէկ խոշոր տեսակն է. բողի, իւր բոլոր տեսակներովը, սպիտակ սոխ, յառաջիկայ գարնան համար: Վերջին անգամն ըլլալով կամ ինչպէս որ կ'ըսեն իբրեւ «սոն քուեֆանսա» տնկեցէ՛ք կարոսներն ու ճանճրուկները (rassifera): Փորեցէ՛ք և ուռեցուցէ՛ք առաջնոյն արմատանց չուրջը գտնուած հողը. և, ի հարկին երբ ջրէք զանոնք՝ աճեցնելու և զօրացնելու համար, ջուրին հետ քիչ մը աղ խառնեցէ՛ք. (45 օխայ ջրոյ մէջ կը բաւէ դնել ճանկ մը աղ), որպէսզի որդերն ու խլուրներն որք միշտ պատրաստ են վնասելու, չը կրնան մօտենալ անոնց: Թէ՛ այս աղի ջուրն և թէ՛ աղբաջուրն ու է տունկի մը տալու ատեն՝ պէտք է զգուշութիւն ընել անոր տերեւին չդպցնելու. միայն արմատին տալ հարկ է: Եթէ սակայն, հակառակ ամէն զգուշութեան, աղի և կամ աղբաջուրն դաչի տունկի մը տերեւներուն ալ, բան մը որ վնասակար է, այն ատեն պէտք է ցնցուղով մը և պարզ ջրով լուալ տունկն վերէն ի վար:

Փրցուցէք կանկարներու (էնկիմար) այն երկնցող մասերն որոց գլուխները առնուած են, ասոնց մէջ, եթէ կան տակաւին պտուղ ունեցողներ, հոգով լեցուցէք անոնց արմատները:

ԾԱՌԱՍՏԱՆՔ. — Ժամանակն է քաղելու այլ եւս սաւորները, դեղձերը, ծիրանները, թուզերը, նուշերը, կանաչ կաղինները, և խաղողներու քանի մը տեսակները: Անձապարեւը պէտք չկայ. զգոյշութիւն պէտք է չը վիրաւորելու, այս աշխատութեանց ատեն, ծառերու պտղաւոր ճիւղերն, եթէ չէք ուզեր որ չորնան և բոլորովին անարդիւնաւոր լինին յառաջիկայ տարուան մէջ:

Դեղձենին, այս ամսոյ մէջ, ամէն կողմէ շատ մը անպէտ և անպտուղ ճիւղեր արձակած կ'ըլլայ. ուստի առանց դպչելու ծառին ամենէն աւելի ցած ճիւղերուն որոց վրայ են պտուղներն, կարտեցէք պարապ հասկերու նման դէպ ի վեր երկնցող անպտուղ ճիւղերն: Պտղատու ծառերու ճիւղերն որչափ կանոնաւոր վիճակ ունենան և իրենց տերեւներն որչափ մաքուր ըլլան, պտուղներն ալ այնչափ լաւ և ընտիր կ'ըլլան. ուստի հողագործին կը մնայ գիտնալ իրեն շահը և անոր համեմատ վարուիլ: Ծաղկամաններու մէջ պատրաստուած եւ լակեկեւոյ տունկերն կրնան այլ եւս, առանց ժամանակ անցնելու, բարձրու վրայ առնուիլ:

Օգոստոսի մէջ աշխատիլ պարտէք կանոնաւոր և մաքուր վիճակի մը մէջ դնելու: Ասոր համար հարկ է կտրտել և փետտել թէ՛ պտղատու և թէ՛ անպտուղ ծառերու, որք մանաւանդ կը գտնուին պարտէզներու չըջակայքը, աւելորդ ճիւղերն ու մակարոյծ ծիւղերն:

ԾԱՂԱՆՅ ՊԱՐՏԵՂ. — Տեղաւորեցէ՛ք յարմար տեղեր այն բոլոր տարեկան ծաղիկներն, որք նախորդ ամիսներու մէջ ցանուած սերմերէ գոյացած են: Այցելեցէ՛ք զանոնք մի առ մի և մի՛ զլանաք մէկ մէկ նեցուկ տալ պէտք ունեցողներուն: Առատ աղբաջուր տուէ՛ք փեննայներու (բէգալիք): Ուռնցուցէ՛ք Փուքսիաներու, կռնկենիներու (բըր), վարդենիներու և այլոց արմատներուն հողերը: Պատուաստեցէ՛ք կեղեւով վարդենիներու պտուկները, Յանեցէ՛ք, յառաջիկայ տարւոյ մէջ ծաղիկ ունենալու համար, հոտուր (pois de senteur, բըր Եանի), խնդածաղիկ (նէրնայի մէկէֆէ) գլխածաղիկ (pied-d'alouette, ֆէգուրէն), յափուկ (rêse-da), ճնշասպար (thlasbi) և մեկոն (խաւ-խաւ): Թաղեցէ՛ք քրքուր (սափրան) և ձիւնբեկի (perce-neige) սոխերը:

Յ. Մ. ԱՁՆԱԽՈՐԵԱՆ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՄՈՍԿՈՒԱ. — Մեր մոռցուած մարդերից մին է խորէն Ծ. վարդ. Սահիանէն, որի անցեալ եւանդուն գործունէութիւնն ամէն մէկ Հայ մարդու իրեւ օրինակ կարող է լինել, և որ, բաց ի համալսարանական բարձր կրթութիւն ստացած լինելէ, 1882 ին յատկապէս Եւրոպա գնալով՝ մանկավարժութիւն եւս ուսած է: Այժմ ահա քանի տարի է որ խորէն Ծ. խաչ վանքը ուղարկած են զինքը, խորէն Ստեփանէն 1860 թուականէն սկսեալ եղել է ընտիր

ուսուցիչ և հրապարակագիր, և վերջապէս Ռուսահայտակ Հայոց մէջ առաջին հիմնադիրն եղած է օրորդաց դպրոցի. այսպէս՝ իրենց հաստատութիւնը անոր կը պարտին թիֆլիսի Նորաշէն եկեղեցւոյ անդրանիկ Ս. Մարիամեան և Հաւարար հայաշատ թաղին Ս. Մարիամեանց օրորդաց դպրոցները, որոնք մինչեւ այժմ շարունակուած են իրենց արդիւնաւոր գոյութիւնը: Արդեօք ժամանակ չէ՞ կարեւոր պաշտօնի մը կոչել Հայր խորէնը՝ որպէս քաջ լեզուագէտ, եւանդուն գործող ու քարոզիչ, քանի որ նա՝ իւր մարդկային թերութեամբ հանդերձ՝ իւր բարձր ուսմամբ և խորին գիտութեամբ ունի բարձր դիրք մեր ռուսահայտակ Հայ հոգեւորականութեան մէջ:

ՄԱՂՆԻՍԱ. 24 յուլիս. — Անցեալ կիւրակէ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ աղջկանց և տղայոց մրցանակաբաշխութիւնը, ի ներկայութեան 200 է աւելի ժողովրդեան: Տղայք ճառեր, աղջկանք տրամախօսութիւններ արտասանեցին, ի մէջ այլոց՝ տեղական կեանքէ առնուած և «Գանակոծ կինը» անուամբ տրամախօսութիւնը զոր յօրինած էր հայկաբան դասատուն, այնքան սիրուն և այնքան բնական կերպով ներկայացուցին զայն որ քանիցս արժանացան ունկնդրաց ծափահարութեան: Խնդակցութեան արժանի են աշակերտուհիներէն օրորդք Յակոբեան, Կարապետեան, Աղաշարեան, Զաքէեան և Կոստանեան. շնորհակալութեան արժանի է իրենց ուսուցիչն Սոսեցան նաեւ Գասպայու ուսուցիչ Յակոբ Էֆ. Դարբինեան, քաղաքի ուսուցիչներէն Արշակ Հիւսնեան և Թողատեան Ստեփան Էֆէնտիք, նոյնպէս Տեարք Գ. Ինճեան, Յ. Գասպատյեան և Ն. Ներսիսեան: Սոսեցաւ նաեւ Տիար Ռուբէն Ունճեան որուն նիւթն էր «առանց բարոյականի չիք կատարեալ դաստիարակութիւն»: Քահանան պահպանելով մը փակեց հանդէսը:

Ալ հանդէսը լնցած է. ամէն ոք իր տունը հասած աղջկանց ներկայացուցած տրամին վրայ կը խօսին. շատեր հանդիսին փայլէն կ'ուզին գտնել ամէն բան, Բայց կարծեմ սխալ էր իրենց այս գաղափար. Հանդէսը՝ ուրիշ նպատակ չունի հիմա մեր մէջ, եթէ ոչ ապարդիւն տարի մը արդիւնաւէտ ցուցնել: Այժմու հանդէսները կը գոցեն ամէն ծակ ու ծուկ: Այս ամսին շատ ծանրանալ չեմ ուզեր, քանի որ Պօլսոյ մէջ իսկ այդ նպատակաւ երբեմն տեղի կ'ունենան հանդէսներ, իմ նպատակս ուրիշ է, ես այս լուրերը տալ վերջ, իր վերջաբան կ'ուզեմ յորդորել մեր աղջկանց հայրերը որ աշխատին, ճար ճարակ ընեն, լաւ դաստիարակուհի մը բերել տան, եթէ կը սիրեն իրենց աղջիկ զաւակներն և ըմբռնած են դաստիարակութեան ազնուացուցիչ հանգամանքը:

ԱՁԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Լիւմիածնայ Սինօգի անդամ Տ. Սարգիս եպիսկոպոս Գասպարեան և Տ. Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան և իրենց ընկերացող արեւայք, ինչպէս նաեւ Տ. Սիմէօն արքեպիսկոպոս Սէֆէրեան որք յուլիս 13 ին մեկնած էին

Կ. Պոլսէն, յուլիս 18 ին Աղեքսանդրիա ժամանելով՝ հինգ օր Եգիպտոս մնալէ յետոյ, յուլիս 22 ի առաւօտուն մեկներ են Խաղիկէի շոգենաւով և հետեւեալ օրը, միջօրէին, Եաֆա ժամաներ են: Տեղւոյն վանքին մէջ երկու ժամի չափ հանգստանալէ յետոյ, երկաթուղիով ճամբայ ելեր են դէպ ի երուսաղէմ, ուր հասեր են երեկոյին: Ս. Յակոբայ Միաբանութենէն եպիսկոպոս մը և վարդապետներ կայարանը կը դրանուէին զիրենք դիմաւորելու: Կէս ժամ յետոյ, ուղեւորք Ս. Յակոբայ վանքը առաջնորդուելով, Սէֆէրեան, Սեդրակեան եւ Գասպարեան Սըրբազանները զգեստաւորուելու և շարականներու երգեցողութեամբ ու վարդապետաց առաջնորդութեամբ Ս. Յակոբայ տաճարը մտեր են, յերկրպագութիւն Ս. Գլխագրի, ինչպէս սովորութիւն է ուխտաւորաց համար: Յետոյ վանք դառնալով ներկայացեր են Ս. Երուսաղէմայ Պատրիարք Ամեն. Տ. Յարութիւն Սըրբազանին որուն սեղանակից եղեր են: Սեղանին ներկայ գտնուելու են նաեւ մի քանի եպիսկոպոսք և վարդապետք, ինչպէս և աշխարհականք (ամենք: Յաջորդ առաւօտուն, 24 յուլիս, Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ կատարուել են պաշտօնական ներկայացումք և ընդունելութիւնք:

— Տ. Սարգիս և Արիստակէս եպիսկոպոսք, ինչպէս և Միսրոպ և Եփրեմ Արեղայներն, հինգ-շաբթի, 5 օգոստոս, երուսաղէմէն ճամբայ պիտի ելնէին Էջմիածին ուղեւորելու համար, ուղղակի Աղեքսանդրիա երթալով, և անկից շարունակելով իրենց ուղեւորութիւնը աւստրիական շոգենաւով: Եաֆայի աղագայիններէն Պ. Սրապիոն Մուրատեան՝ Սըրբազան ուղեւորներուն պիտի ուղեկցէր իբր թարգման:

— Երուսաղէմայ Պատրիարք Ամեն. Տ. Յարութիւն Սըրբազան մէկ քանի օրէն ճամբայ կ'ենէ՝ մայրաքաղաքս դալու համար:

— Սանասարեան վարժարանի նախկին շրջանաւարտ մը Կիրառնէն մեր մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ նոյն վարժարանին աղարդիւն ընթացքին վրայ, և զանազան յայտնութեանց մէջ, ինչ որ ամենէն պերճախօսն է, իւր իսկ անձն իբրեւ ապացոյց մէջ բերելով կը յայտարարէ թէ, ութ ամբողջ տարիներ, կենացը ամենէն թարմ ժամանակը, անցուցեր է հոն ընդունայն, գեղեցիկ այլ խաբուսիկ յոյսերով պարարուած, և ի վերջոյ վարժարանէն մեկնած է՝ օժտեալ... վկայականով մը, որուն մէջ քաջալաւ նշանակուած է ուսմանց ամէն առարկայի առջեւ: Նամակագիր պարօնը կը խնդրէ վարժարանին երեք Տեսուչներէն որ խիղճ ունենան, միայն իրենց հանգիստը վայելելով և հարստութիւն դիզելով չբաւականա-

նան, այլ քիչ մ'ալ ներշնչուն իրենց բարերար ուսումնասէր աղա Մկրտիչ Սանասարեանցի հոգւով, յարգեն աւելորդ և զայն յարգին ածելու համար յօժարակամ զոհեն նաեւ իրենց հանգիստը՝ եթէ պէտք լինի:

Մեզ ուղղուած նամակն առ այժմ չեմք հրատարակեր, այլ կը բաւականանամք ուշադրութիւնն հրաւիրելով բարերարին Յարգելի Կոտակատարաց, ինչպէս և վարժարանին Կ. Պոլսոյ Պատ. Խնամակալութեան:

— Ս. Պատրիարքը կարգազուրկ ըրած է Կեսարիոյ Տէրէվէնքի վանուց Դանիէլ վարդապետն, որ կը գտնուի Էնկիւրիի գաւապարտելոց մէջ:

— Մայրաքաղաքիս ազգային վարժարանաց ուսուցիչներն և ուսուցչուհիները Ուսումն. Խորհրդոյ կողմանէ հրաւիրուած են ի ժողով գումարիլ ամսոյս 9, 16, 23, և 31 երկուշաբթի օրերն, ժամը 7-10, Ղալաթիոյ խորհրդարանին մէջ, ատենապետութեամբ Կրթական Տեսուչ Կարապետ էֆ. Իւթիւճեանի, օրակարգ ունենալով հետեւեալ խնդիրները.

Ա. Դպրոցն ի՞նչ պայմաններով կըրնայ նպաստել մանկանց ֆիզիքական զարգացման: — Բ. Ուսուցումը, որպէս զի ծառայէ ո՛չ միայն տղայոց ծանօթութիւններ աւանդելու, այլ և իրենց մտաւոր կարողութիւնները մշակելու և զօրացնելու, ի՞նչ մեթոտներու պարտի հետեւիլ: — Գ. Տղայոց կրօնական ու բարոյական առողջ և արդիւնաւոր դաստիարակութիւն մը տալու համար ի՞նչ եղանակներ պարտին ի գործ դրուիլ մեր դպրոցաց մէջ:

Օրակարգէ դուրս որ և է խնդրոյ վրայ խօսիլ արդիւնալ է:

— Չէնկիլէր գիւղի եկեղեցւոյն վերաշինութիւնն սկսած է: Շէնքը կը կառուցուի 1170 կանգունի վրայ. բանուորք տեղացի են և գրեթէ ամենքն ալ ձրի կ'աշխատին. այսու հանդերձ 300 սկւոյ չափ ծախք կը հաշուուի:

— Նոր-Դար էն կ'իմանամք թէ, Էջմիածնայ երկու սինոգական եպիսկոպոսք և իրենց ընկերացող երկու արեղայք, որք Պոլիս եկած էին յերուսաղէմ ուղեւորելու համար, այստեղէն հեռագրով վերստին 6000 ռուբլի պահանջեր են Սինոգէն ծախքի համար: Թիֆլիսի Առեւտրական պանդային միջոցաւ պահանջուած գումարը Պոլիս փոխադրուեր է՝ Էջմիածնէն հեռագրով եղած կարգադրութեան համաձայն:

— Իյիշատակ Խաչատուր Արսլանի արձան կանգնեցնելու և նորա հեղինակութիւնները վերստին տպագրելու նպատակաւ Նոր-Դարի Խմբագրութեան կողմանէ բացուած հանդանակութեան գումարը հասած է 822 ռուբլի 60 կոպէկի:

— Նոր-Դար էն կը քաղեմք նաեւ հետեւեալները.

« Յայտնի Ռուս ճանապարհորդ Միլաշեւսկի Պեդրոպուրկէն կովկաս ուղեւորեր է՝ Հայոց կեանքն ուսումնասիրելու համար. այն տեղէն ալ պիտի ուղեւորի ի Պարսկաստան:

« Պ. Պ. Սուրխանեանց, Տէր-Նիկողոսեանց, Հէլութեանց և Յ. Թումանեանց յանձն առեր են իրենց հաշուով Հայոց Թատրոնական խումբ պահել և Կ. Պոլսէն երկու դերասանուհի բերել:

« Թիֆլիսին յայտնի տաղանդաւոր դերասան Մնակեանց համաձայնուեր է Թիֆլիս գալ իւր հետ բերելով երկու դերասանուհի և մի դերասան, չորսն ի միասին ամսական 650 ռուբլի ռոճիկով:

« Մոսկուայի հնագիտական ընկերութեան կողմից Երեւանի նահանգն են ուղեւորել Պ. Պ. Մ. Վ. Նիկոլայիկն և Ա. Ա. Իվանովսկին: Նրանց յանձնարարուած է բազմակողմանի ուսումնասիրութեան ենթարկել նահանգի սեպածեւ արձանագրութիւնները, հին գերեզմանները և ուրիշ հնութիւններ: Նիկոլայիկն ուղեւորել է՝ Ս. Էջմիածին, իսկ Իվանովսկին ճանապարհորդում է Սեւանայ չրջակայքը: Բացի այդ, նրանք ման են գալու նաեւ Հրազդանի և Արիաշայի ընթացքով՝ Երուանդակերտն ու Երուանդաշատը ուսումնասիրելու համար, և Արարատի ու Արագածի բարձունքը, ինչպէս և Բլուր բլրակի վրայ Արմաւիրի մնացորդները խնդարելու նպատակով: Բացի այդ, ուղեւորուելու են նաեւ Ալեքսանդրապոլի չրջակայքը: »

— Ստացանք Գում-գարուի չորից միացեալ Թաղից Աղխաւսէր ընկերութեան 1892 մայիս 1 է 1893 մայիս մէկ շրջանի համարատուութեան տեղագիրը: Ընկերութիւնն այս շրջանին մէջ դարմանած է 450 երկսեռ հիւանդներ: Հասոյթ ունեցած է, գանձանակէ 5373 ³/₈ զրուշ, բաժանորդագրութենէ 4316, նուիրատուութիւններէ՝ 582 ¹/₄, պնակէ՝ 2939 ¹/₈, թատերական ներկայացումէ՝ 9062 ³/₄, տոկոս և դրամական շահ՝ 1600, ընդամենը 23873 ¹/₂ զրուշ: Ծախք ըրած է, բժշկի՝ 4800 զրուշ, գիւանական պիտոյից՝ 2526 ¹/₄, Օգնական մատակարարի՝ 2500, հաւաքչի՝ 647 ¹/₄, կաթի՝ 1889 ¹/₄, դեղերու՝ 5440 ¹/₄, մսի՝ 4443 ¹/₂, հիւանդաց գանազան պիտոյից՝ 1064 ³/₄, ընդամենը 23,311 ¹/₄ զրշ: Յաւելեալ գումար՝ 162 ¹/₄ զրշ: Նախորդ շրջանէ յաւելեալ գումար՝ 22,785 ³/₄ զրուշ: Ուրեմն պատրաստ դրամ յարկեղ՝ 23,348 զրուշ: Բաց աստի, պատրաստ գոյք 1340 ¹/₂ զրուշի:

— Պրուսայի Առաջնորդ Տ. Բարթոլոմէոս Ս. Արքեպիսկոպոս վաղն առաւօտ Ս. Պատարագ մատուցանելով Բանկալթիի ազգային գերեզմանատան Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ, Պրուսայի Թեմին համար քահանայի մը ձեռնադրութիւնը պիտի կատարէ:

— Վաղամեծիկ և տարաբաղդ Յակոբիկ Ա. Եկվազեանի մահուան քառասունքին առթիւ, վաղ առաւօտ Գառը-գիւղի Ս. Թադեոս եկեղեցւոյն մէջ հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Տ. Մաղաքիա Օրմանեան Սրբազան:

Հանգուցեղյն ծնողքն՝ իրենց սիրեցեալ

որդւոյն յիշատակին համար՝ նորա գոյքերն, ինչպէս նաեւ նաւապետութեան ուսմանց յատկացեալ գործիքներն ու մատեանները, ընդ որս՝ և հանգուցեղյն ունեցած Արմաւանուն գեղակերտ մակոյկն Արմաշու վանուց նուիրած են:

— Յաւօք սրտի կ'իմանամք թէ Կիւմիւշ Կերտան Տիգրան էֆ. ծանրապէս հիւանդացած է ի Բարիկ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բարիգու Օսմ. դեսպան Էսաթ փաշա երկուշաբթի օր նոյն քաղաքէն արձակուրդով մեկներ է և այսօր կամ վաղը Պոլիս կը հասնի:

— Սբարմաշէթի գործարանին բացումն անցեալ շաբաթ օր հանդիսաւոր կերպով տեղի ունեցաւ ի Բաշա Պահէէ:

— Սամսոյ իշխան Գարաթէօտօրի փաշա իւր պաշտօնատեղին վերադարձաւ մոյրաքաղաքէս:

— Մեհաբեցի խնդրուած է Պաղտատի երկաթուղւոյն շինութեան ու շահագործման համար: Խնդրարկուք կ'առաջարկեն աւարտել Կ. Պոլիս-Պաղտատի երկաթուղին, այսինքն շինել Կեսարիային Տիարալէքի, Մուսուլ և Պաղտատ ձգուելիք գիծերն, որք ճիւղեր ունենան Սեւ. ծովուն վրայ Սեբաստիոյ, Ամասիոյ և Սամսոյի ճամբով, և գէպ ի Այասի ծովածոցն՝ Ուրֆայի, Մարաշի և Այնթապի ճամբով:

— Կարնոյ նահանգին մէջ երեւան ելած աւազակաց խումբերը ձերբակալելու համար՝ ազդու միջոցներ ձեռք առնելու հրաման եղած է Կարնոյ կուսակալութեան:

— Պանսումայէն Պալքէսէր երկաթուղւոյ գիծ մը շինելու համար մենաշնորհ խնդրուած է: Գիծը 100 քիլօմէթրօի չափ երկայնութիւն պիտի ունենայ:

— Քարանքիս հաստատուած է Այալնի նահանգին տարող ծովեզերքէն, Պուլկարիոյ և Արեւելեան Բումիլիի ծովեզերքէն, Բօթիէն և Նիքօլայէֆէն եկող նաւուց համար: Թուրքիա եկող կառախումբերն երեք օր ի Մուսթաֆա փաշա պիտի սպասեն և պիտի ենթարկին բժշկական հսկողութեան և ապանելական միջոցներու:

— Շիֆալոյի մէջ՝ Վեհ. Սուլթանին հրամանաւ՝ սկսաւ պատկերազարդ թերթ մը հրատարակել թուրքերէն լեզուաւ: Անունն է Շիֆալոյի Արուեստանգլէս և կը կրէ Սիւլէյման-էլ-Պօսթանի ստորագրութիւնը: Առաջին թիւը նուիրած է օսմ. բաժնին բացման հանդիսին նկարագրութեան և կը սրբուանակէ օսմանեան գիւղի մը պատկերը:

— Էսկիսէնի-Գօնեա երկաթուղւոյն շինութիւնը շարթուս պիտի սկսին:

— Զմիւռնիոյ մէջ երեքշաբթի իրիկունէ մինչեւ չորեքշաբթի իրիկուն՝ 24 ժամու մէջ՝ 17 կասկածելի գէպը պատահեր է, որոցմէ 5 հոգի մեռեր են:

— Էնկիւրիի առեւտրական դատարանին նախագահ անուանեցաւ Հասան Ֆէհմի էֆ., նախկին նախագահ առեւտրական Զնջեալ դատարանին Նիկոմիդիոյ:

— Աւագաղկոքիւն Իւնիայէն կը գրեն առ Թարիք թէ յուլիս 22 ին այդ տեղէն երեք

ժամ հետոն գտնուած գիւղ մը հարսնիքի գացող 100 ի չափ մարդերէ 50 ը երբ ետ կը գառնան եղեր, երեք զինեալ մարդեր թէեւ կրցեր են փախչիլ, իրենց ետեւէն անձրեւի պէս գնտակ տեղացեր է. բարեբաղդութար հարուածները վրիպեր են, իրրեւ կատիածելի երկու մարդեր ձերբակալուելու և գողցուած 40 հատ ժամացոյցներէ երկուքն անոնց վրայ գտնուեր են: Ասոնց ընկերները ամէն կողմ կը փնտռուին:

— Երուսաղեմայ ոստիկանապետ Րէֆէթ պէյ Սուրիոյ նահանգը փոխադրուած եւ իրեն յաջորդած է Պրուսիոյ նահանգին ոստիկանապետ Սիւլվիան էֆէնտի: Հալէպի նահանգին ոստիկանապետ Մուսթաֆա էֆէնտի Արիֆեան Տրիպոլիս փոխադրուած և իրեն յաջորդած է Ասանտի ոստիկանապետ Պէքիր Սըրուր էֆէնտի:

— Իզմիրի (Արմոնիա) լրագիրն անպայման կերպիւ գաղարման դատաւարութեան է, որովհետեւ իւր վերջի մէկ թիւն հրատարակած էր առանց գրաքննիչ պաշտօնէին ցոյց տալու և ստորագրել տալու և միանգամայն եղած պատուէրներու և ճշմարտութեան հակառակ հրատարակութիւններ ըրած էր:

— Տիգրանակերտի Ռուսական հիւպատոսութիւնը ջնջուեր է:

Ա. Դիսական զտելուկ. — Ի՞նչ կերպով կարելի է մանիչակի փունջ մը ձերմկցնել՝ առանց բնաւ ծաղիկները եղծանելու: — Պէտք է ծաղիկները կախել կտոր մը վառած ծծումբի վրայ:

Բ. Մեր բարեկամներ. — Աշխարհիս մէջ երեք տեսակ բարեկամ ունիք. այն բարեկամներն որ զձեզ կը սիրեն, այն բարեկամ-

ներն որ անխոյժ են ձեզ նկատմամբ, այն բարեկամներն որ զձեզ կ'ատեն: (Շանթոն)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ (ԾԱՂԻԿ)

Թ. Ք. յԱյնքապ. — Երկու բառարաններն ալ իրենց առաւելութիւններն ու օգտակարութիւնն ունին. բանասէր մը երկուքն ալ կարող է ունենալ:

Կ. Մ. ի Զմիւռնիա. — Անգղ. հայ. բառարանին գինն է՝ փոստի ծախքով ի միասին՝ 53 1/2 զրուշ:

Հրատարակուեցաւ Զարդարեան՝ Վահան էֆէնտի կազմած Նոր Հրատարակութեանց Գրացուցակին օգոստոսի թիւը, որ կը պարունակէ յուլիս ամսոյ բոլոր հրատարակութիւններն՝ թուով տասն և մէկ, ինչպէս և նոյն ամսոյ մէջ հրատարակուած 16 լրագրաց անուններն՝ անոնցմէ ոմանց պարունակած կարեւոր և անկարեւոր յօդուածոց վերնագիրներու յիշատակութեամբ: Կը պարունակէ նաև մէկ քանի հեղինակաց գործերու մասնաւոր ծանուցումներն: Գինն է 10 փարա, փոստի ծախքով 20 փարա:

ՎԱՐԺՈՒՀԻ ԿՈՒՋՈՒԻ

Գաւառի մը համար կ'ուզուի երկու վարժուհի. մին պիտի լինի տնօրէնուհի և հայերէն լեզուի ուսուցչուհի, միւսը պիտի ստանձնէ Գաղղիերէնի և զաչնակի դասերն: Բանակցութեան համար պէտք է գրեմը Մաղիկի Խմբագրատունը:

ՊԱՏԿԵՐԱԶՄԻՐ Աշխարհագրութիւն Գ. Մարգարեանի, ի պէտս Ազգ. նախալըրթական վարժարանաց. Բ. տպագրութիւն, կարեւոր փոփոխութիւններով: Գինն է 1/2 զրուշ:

Յ. Դ. ՓԱՆԿԱՆՈՒՄՆԻ ԴԱՍԱԴՐՔՆ

Տեղագրութիւն՝ Կ. Պոլսոյ և շրջակայից, 400 փարա:

Աշխարհագրութեան նախապատրաստական Դասագիրք, 3 զրուշ:

Աշխարհագրութիւն Պատկերազարդ, 4 զրուշ:

Թուագիտութեան նախապատրաստական Դասագիրք, Մտաւոր և Գրաւոր 3 զրուշ:

Թուագիտութեան Նոր Դասագիրք, Տեսական և Գործնական, երեք մասերու բաժնուած: — Խրաքանչիւր մասը է 1 զրուշ: Երեք մասերը միասին կազմուած՝ 10 զրուշ:

Քերականութիւն Արաբերէն լեզուի. յօրինեց Ռեթէոս Գրիգորեան. Գին 15 զրուշ:

Նոր Բառարան երեք լեզուան Անգղիերէնէ Հայերէն և Հայաստան Թուրքերէն. յօրինեց Մ. Գ. Մինասեան: Գին 50 զրուշ: Խաղիքն է Ֆիւնու. Շաբաթթերթ. հատը 10 փարա. տարեկան բաժանորդագին՝ 10 զրուշ:

ԼԵԻՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ. Ամուսնական խլիւղիւրներ. — Մասն Բ. Մախու ապրանք: Կեդրոնատեղին է Հրատարակիչ Վ. Գ. Զարգարեան գրատունը: Գին 50 փարա:

Օւմ: իւրան 100 զրուշ. էն			
Մէքիտիլէ	108	Լուսիոյ բոյ	90 21
Քառորդ մէքիտ	107	Նաբոլէոն	87 22
Մանր մէքիտ	103	Գրիմից	51 18
Մէքալիք	97	Անգղ. իւրա	110 9
Գանալիտէ	24 03	Բուս. երկ.	84 75
Մանէթ թղթագրամ 8 72			

ԱՐՏՈՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱՔԱՅԵԱՆ	
ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ	
Խսկի-Չապրիէ փողոց. Եկ 61	

ՀԱՐԱՏԱՆԱԼՈՒ ՄԻԱԿ ԿԻՉՈՅ

ՄԵՐ ԳԵՆԵ

300,000 ԿԱՐ 15,000 ԿԱՐ ՈՍԿԻ

1870 ին կայսերական հրովարտելով հրապարակ ելած Արեւելեան Երկաթուղեաց պարտատոմսերուն վիճակահանութիւնէն մինչեւ ցարդ 30,000,000 Փր. պարգեւ տրուած է, և թէ՛ ի Պոլիս և թէ՛ ի գաւառս հարստացած են 70,000 է աւելի անձինք:

Աշխարհի ամենէն շահաւոր վիճակահանութիւնն է այս. Տարւոյն մէջ վեց անգամ տեղի կ'ունենայ, երկու ամիսը մի անգամ, Յառաջիկայ տեղատ. 19 ին Արքունի փողերանոցին մէջ կառավարական պաշտօնէից հօկորդութեան ներքեւ տեղի պիտի ունենայ 142 րդ վիճակահանութիւնը, և 600 անձինք պիտի շահին հետեւեալ պարգեւները:

1 անձ	300,000 Փրանքէն	300,000
1 "	25,000 "	25,000
2 "	10,000 "	20,000
6 "	2,000 "	12,000
12 "	1,250 "	15,000
28 "	1,000 "	28,000
550 "	400 "	220,000
600 "		620,000 Փր.

Օւմ. Կայս. Պօրսայի Գանձապահ Գրքըճեան Գէորգ Էֆէնտիի Դրամատունն այս անգամ հրապարակ հանած է նոյն պարտատոմսերուն բաղդատմանը, ուր երաշխաւորեալ և վաւերացեալ են Օւմ. կառավարութեան յատուկ գրչանթով թուով և կնքով:

Հասց 7 1/2 Ղրուշ

Նահող թուոց ցուցակներն ու պարգեւներն անմիջապէս իրենց հասցէներուն կը դրուին. Գաւառներէն տոյն շահաւոր վիճակահանութեան մասնակցիլ փախագողք պարտին տամի գինն (դրամի տեղ նամակագրով եւս կ'ընդունուի) փոստի ծախքով ի միասին զրկել առ:

Տնօրէնութիւն ԳԵՐԳՅԱՆ ԳԵՐԳՅԱՆ ԳՐԱՄԱՏԱՆ

Ղալաթիա, Գոմսիօսի խան, Կ. Պոլիս

در علیاده غلطه قوسيون خاننده کتورق قیجیان باقسنه

Հեռագրի համար. Ղալաթիա, Գրքըճեան.